

SvD

Publicerat 26 mars 2007 00:00

BILD: GUNNAR SVENSSON

Gunnar Svensson sår för de svartvita teckningarna i den svenska utgåvan av Grete Ransborg Jensegs Fabel-Jakob och de magiska äggen.

Kråkorna flaxar in i barnböckerna

I dags släpps den andra delen av kråkornas rike, en fantasy helt skriven ur fågelperspektiv. Men författaren Clem Martini är inte ensam om att gilla kråkor - både i bilderböcker och kapitelböcker tycks kråkorna vara de mest populära fåglarna.

En hyfsat stor och skrämig sak som kan äta både sopor, fågelungar, fågelägg och kadaver. Skygg men också ganska smart – för att vara fågel. Och en vanlig figur i barnböcker. Under det senaste året har minst sju böcker om kråkor getts ut i Sverige. Bilderböcker, men också kapitelböcker och fantasy för unga. Varför just kråkor?

Fredrik Sjöberg, författare, recensent på SvD och fågelskådare spekulerar: Kråkor bor ofta i städerna, de lever nära människorna, man ser dem och barn kan tänkas ha en relation till dem. Till skillnad från till exempel korpar som framförallt lever i skogen.

–Förr bodde fler barn på landet eller hade i alla fall en mormor och morfar som gjorde det. Då kunde man skriva om en sånglärka också.

Han tror att det myckna kråkandet också kan vara kopplat till bristande artkunskap – antagligen är kråka en av få fågelarter som nutida barn kan namnet på. En konsekvens, menar han, av att skolundervisningen i dag hellre än att lära eleverna saker utantill är inriktad på att de ska lära sig att själva söka kunskap.

Nå, det låter ju som en tänkvärd förklaring. Å andra sidan borde det ju finnas lika många skator, änder och gråsparvar? Men det gör det inte, visar en sökning på Svenska barnboksinstitutets databas. Där har man, framförallt i titlar efter år 2000, börjat lägga in ämnesord. Mest populära bland djuren är förstås hästar, katter och hundar. Bland de vilda fåglarna märks en tydlig kråkdominans: 15 träffar vid sökning av böcker om kråkor att jämföra med fyra för änder, tre för tranor och två för skator respektive korpar. På gråsparvar, duvor, talgoxar, domherrar och blåmesar – ingen träff.

Marita Blomberg-Nilsson har målat de två vännerna i Allan Anderssons Krax och Flax på äventyr.

Recensioner

Clem Martini:
Kråkornas rike - Stormen

Clem Martini:
Kråkornas rike - Farsoten

Carina Bodström:
Krille och Kralle

För lite mer än hundra år sedan kom Selma Lagerlöfs Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige. Där är kråkorna elaka, smutsiga och med "grymma, snikna, vaksamma och djärva utseenden alldeles som bovar och landstrykare".

En skildring av kråkor som ligger långt från hur de beskrivs i aktuella barnböcker. Varför slutade kråkor i barnlitteraturen att vara äckliga?

–**Kråkor rotar ju** i sopor men nuförtiden har vi inte soporna liggande längre som man hade förr. I ett fattigt land där man behöver slåss med djuren om maten, sparkar man ju även åt katter, säger Jujja Wieslander.

Hennes Mamma Mu får ett sår, med bilder av Sven Nordqvist, är en av årets kråkböcker. Hon tror att intresset för kråkor finns i vårt medvetande på ett djupare plan. Och att det är ett intresse som finns över hela världen.

–**Vår kråka var** från början en radiofigur och vi ville ha en fågel som alla visste hur den såg ut och hur den lät. Vi hade ju kunnat välja gräsand eller gråsparv också... men gråsparvar är så små och bara tjatrar omkring. Och ändrar är så många. Kråkor är ganska stora, distinkta fåglar som kommer nära människor en och en.

Carina Bodström har skrivit och tecknat bilderboken om kråkorna Krille och Kralle, två figurer i röd respektive blå toppluva som lär sig sticka. Allan Andersson har skrivit historien Krax och Flax, en berättelse om en kråka och en skata som blir goda vänner.

En annan av årets kråkförfattare, den norska barnboksförfattaren Grete Ransborg Jensen, har skrivit en klassisk fabel. Hennes Fabel-Jakob är en kråka med vita vingar som berättar för de unga i boet om hur spolingens Konrad genom hårda provningar småningom blir klok.

På försättsbladet står den grekiska säggen om solguden Apollon som lät en snövit kråka vakta hans älskade, kungadottern Koronis. Men kråkan var en dålig vakt och Apollon lät som straff kråkans fjädrar bli svarta. Efter den dagen händer det bara ibland att kråkan föds med delvis vita fjädrar. Eller partiell albinism, som biologerna kallar det.

–**För mig har** en kråka med vita vingar en speciell personlighet med stor intelligens och en bärare av släktens minnen. Det föddes två sådana fåglar på Utsira för ett par år sedan. Inga andra kan berätta äventyr, sägner och historier som en sådan kråka.

Hon berättar att kråkan i Norge har en viktig roll i folktron när det gäller spådomar, tecken och varsel. Och att folk förr tydde väder och fruktbarhet efter kråkans beteende på Kråkedagen den 7 mars.

I kanadensiske Clem Martinis kråkfantasy har fåglarna en lika mångfasetterad personlighet som vilka varelser som helst med intelligens (läs Ying Toijer-Nilssons recension här intill). De har uppförandekoder, lagar, historia och ett förhållande till en gud, Skaparen.

I en presentation på nätet berättar Clem Martini att han fick idén en kall vårmorgon i väntan på skolbussen tillsammans med sin dotter. En fågelflock landade i trädet mitt emot och började tjattra med varandra. Som ett familjemöte, sa dottern och Clem Martini började fundera. Har fåglar familjer precis som människor?

Dessutom hade han alltid tyckt om kråkor och deras vänliga, lite slarviga sätt med varandra. Så han började studera dem och fann dem vara både lojala, trogna i kärlek och intelligenta.

I hans kråkböcker är kråkorna självklara och människorna märkliga. Det händer att fåglarna nyfiket bedriver människospaning och funderar: "Precis som kråkor verkar människor ingå livslånga trolovningar och de samlas i grupper helt enkelt för att de trivs med att vara tillsammans. Och precis som kråkor verkar människor ha någon form av gemensam kommunikation."

Lars-Åke Janzon, jourhavande biolog på Naturhistoriska riksmuseet, bekräftar att kråkfåglar (och dit hör även korpar, skator och kajor) har en viss intelligens, men så smarta är de inte.

–De är skygga men också lätta att tämja om de föds upp med människor. De kan till och med lära sig att säga enstaka ord.

Men att de skulle låta fullt går han inte med på. I alla fall på våren har de en rad vackra läten, väl värda att lyssna till.

Fakta Kråkor i verklighet och dikt

Verklighetens kråkor i Norden bor både på landet och i städerna. Hanar och honor ser likadana ut, lever ihop parvis livet ut och hjälps åt att ta hand om sina barn. Oftast är de grå hos oss, men söder om Danmark är de svarta.

Kråkan blir ungefär 46 cm lång och häckar i Europa, Mellanöstern och stora delar av Asien. Som vuxen äter den både bär och andra växtdelar men också kadaver och sopor. De 4–7 ungar äter framför allt insekter. Den har lätt för att lära sig och anses inte så bunden av instinktshandlingar.

I symbollära och mytologi tycks korp, svart kråka, råka och grå kråka ibland vara uppblandade. Oftast står de för något negativt och förebådar olyckor.

Aktuella kråkböcker:

Clem Martini,
Kråkornas rike:
Farsoten

Kråkornas rike:
Stormen

Grete Ransborg
Jensen, Fabel Jakob
och de magiska äggen
(Ill: Gunnar Andersson)

Carin Bodström, Krille
och Kralle

Allan Andersson, Krax
och flax på äventyr (Ill:
Marita Blomberg-
Nilsson)

Jujja Wieslander och
Sven Nordqvist,
Mamma Mu får ett sår

Lena Arro och
Catarina Kruusval,
Flyg, Engelbert!
(nytryck från 1994)

Mer om kråkor

På Stockholms universitet pågår just nu ett projekt kring djur och litteratur. Djur är ett av de största inslagen i litteraturen för barn.

–Ofta kan djuren ha en starkt symbolisk roll som vägvisare och upplysare. Inte sällan är farliga djur snälla mot det oskyldiga barnet, säger Boel Westin, professor på institutionen och initiativtagare till projektet.

Hittills har man inom projektet hållit en serie föreläsningar, en seminarieserie som fortsätter under kommande år. Men kråkor – eller ens fåglar – har ännu ingen tittat på i projektet.

ANGELICA RISBERG-STAMEAUS

Kultur

Detta är en utskrift från Svenska Dagbladets nätupplaga, **SvD.se**

Inga nya kommentarer kan postas

Kommentarer på artiklar kan göras inom 72 timmar efter publicering.
